

Ситник Н. С.

доктор економічних наук, професор

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4138-9721>

Баськова Ю. С.

магістр

Львівського національного університету імені Івана Франка

Sytnyk Natalia

Doctor of Economics Sciences, Professor

Ivan Franko National University of Lviv

Baskova Yuliia

Master

Ivan Franko National University of Lviv

МІСЦЕ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті визначено роль грошово-кредитної політики у забезпеченні фінансової безпеки в умовах воєнного стану. Наведено економічну сутність терміну «грошово-кредитна політика» та визначено основного учасника даного сектору. Здійснено аналіз сучасного стану грошово-кредитної політики Національного банку України протягом 2018–2021 років. Визначено основну ціль проведення грошово-кредитної політики. Доведено, що грошово-кредитна політика є каталізатором забезпечення фінансової безпеки держави і займає важливе місце у даному процесі. Визначено економічну сутність поняття «грошово-кредитна безпека» та її місце в системі національної безпеки. Охарактеризовано основні умови забезпечення грошово-кредитної безпеки. Здійснено аналіз динаміки показників грошово-кредитної безпеки України протягом 2018–2021 років. Зокрема: досліджено рівень монетизації, швидкість обігу, грошово-кредитний мультиплікатор, рівень доларизації та інші. Визначено найбільші загрози грошово-кредитній безпеці України. Запропоновано заходи, які доцільно реалізувати для вирішення даної ситуації в контексті забезпечення економічної та національної безпеки.

Ключові слова: фінансова безпека, грошово-кредитна безпека, грошово-кредитна політика, грошова маса, валовий внутрішній продукт.

Постановка проблеми. Військова агресія на території України загрожує не лише територіальній цілісності України, а й її фінансовій безпеці. Українська економіка постраждала від перебоїв у торгівлі, логістиці та вітчизняному виробництві, знизилась довіра до банківської системи, відбувається процес девальвації національної валюти та зростання державного боргу. Грошово-кредитна політика є основоположним чинником забезпечення фінансової безпеки. Як відомо, грошово-кредитна політика є базою для досягнення фінансових і структурних змін на фінансовому ринку. Тому велике значення має вивчення її сутності та ролі у забезпеченні національної фінансової безпеки в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади реалізації грошово-кредитної політики досліджували багато українських та зарубіжних вчених. Серед них Доценко І. О. вивчав грошово-кредитну безпеку як складову фінансової безпеки держави [7], а Королюк Т. О. досліджував роль монетарної політики у забезпеченні національної безпеки України [9], а також вчені Дячек С. М. та Панасюк О. О. визначали сутність, загрози та надавали оцінку грошово-кредитній безпеці України [8].

Проте питання грошово-кредитної політики у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану мало досліджено.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати наукового дослідження можуть знайти впровадження у діяльності державних інституцій в частині забезпечення грошово-кредитної безпеки України.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є здійснення аналізу теоретичних та практичних аспектів забезпечення фінансової безпеки та функціонування грошово-кредитної політики України загалом в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Грошово-кредитна політика є складовою фінансової політики, яка впливає на макроекономічні показники та економічний розвиток держави [1].

Згідно Закону України «Про Національний банк України», грошово-кредитна політика – комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення цінової стабільності шляхом використання інструментів грошово-кредитної політики. Національний банк визначає та проводить грошово-кредитну політику, відповідно до основних засад грошово-кредитної політики розробленою Радою Національного банку України [2].

Ціллю грошово-кредитної (монетарної) політики є підтримання інфляції у середньостроковій перспективі на рівні 5% із допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п. [3].

Для оцінки сучасного стану грошово-кредитної політики України нами проаналізовано основні її індикатори (табл. 1).

За даними таблиці 1 спостерігаємо збільшення рівня облікової ставки протягом 2021 року. Станом на 21.01.2022 Правління Національного банку України прийняло рішення підвищити облікову ставку до 10,0% річних. Це рішення спрямоване на досягнення основної цілі НБУ.

Обсяг золотовалютних резервів України протягом визначеного періоду має позитивну тенденцію. Так, ста-

Динаміка показників грошово-кредитної політики НБУ протягом 2018–2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Облікова ставка, %	18,0	13,5	6,0	9,0
Валовий внутрішній продукт, млрд. грн.	3560,59	3978,40	4222,03	5459,57
Офіційні міжнародні резерви України, млрд. грн.	20,820	25,302	29,133	30,941
Грошова база, млрд. грн.	435,8	477,49	595,99	662,5
Агрегат М0, млрд. грн.	363,63	384,37	516,08	581,01
Агрегат М1, млрд. грн.	671,28	770,04	1050,05	1281,24
Агрегат М2, млрд. грн.	1273,77	1435,22	1847,36	2069,61
Агрегат М3, млрд. грн.	1277,64	1438,31	1850,01	2071,36

Джерело: складено на основі [4–5]

ном на 31.12.2021 золотовалютні резерви України становили 30,941 млрд. дол. США, що на 48,6% більше ніж у 2018. Варто зазначити, що міжнародні резерви України зросли всупереч здійснення платежів з погашення та обслуговування державного боргу в аналізований період.

Протягом 2018–2021 років простежується зростання обсягу валового внутрішнього продукту. ВВП підвищився на 1898,98 млрд. грн. у 2021 році порівняно з 2018, що є позитивним, оскільки підвищується рівень монетизації економіки.

Динаміка показників грошової маси, наведена в таблиці 1 і дає змогу оцінити ефективність реалізації грошово-кредитної політики НБУ. За підсумками 2021 року грошова маса становила 2071,36 млрд. грн., що на 793,72 млрд. грн. більше порівняно з 2018 р., а темп зростання становив 62,12%.

Важливим показником стану грошово-кредитної політики є курс валют, який впливає на імпортні товари і грошову одиницю України. Досліджуючи сучасний стан та тенденції розвитку грошово-кредитної політики України, нами проаналізовано курс іноземних валют в Україні (рис. 1).

Проаналізувавши дані, зазначимо, що протягом аналізованого періоду дані показники мають нестабільну динаміку. Так, найнижче значення курсу долара було у січні 2015 року 15,76 грн, а найвище у січні 2021 – 34,73 грн. Згідно найактуальніших даних, курс євро свого максимуму досяг у січні 2021 і становив 34,73 грн., це пов'язано з пандемією коронавірусу в світі та в Україні зокрема. Так за даними Національного банку України, станом на 21.04.2022 року курс долара становить 29,25 гривень.

Оскільки грошово-кредитна політика є катализатором забезпечення фінансової безпеки України, тому важливе місце у даному процесі займає грошово-кредитна безпека (рис. 2).

Зокрема, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України визначає грошово-кредитну безпеку як стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки [6].

Безпека грошово-кредитного сектора є самостійним структурним елементом в системі фінансової безпеки держави, так як в грошово-кредитній сфері існують чинники, що становлять їй загрозу. Саме фінансова природа кризових явищ та їх монетарний характер обумовлюють необхідність оцінки сучасного рівня грошово-кредитної безпеки держави, яка здійснюється на основі аналізу макроекономічної та фінансової ситуації, аналізу процесів, що відбуваються на грошово-кредитному ринку [8].

Для забезпечення грошово-кредитної безпеки повинні бути створені такі умови:

- обсяг обігових коштів підприємств усіх форм власності повинен знаходитися на рівні, який забезпечує їх нормальне функціонування;
- рівень кредиторської та дебіторської заборгованості не перевищує встановлені нормативи;
- стабільне зростання обсягів безготівкових розрахунків при сплаті населення за товари та послуги;
- поступове зменшення обсягу тіньової економіки;

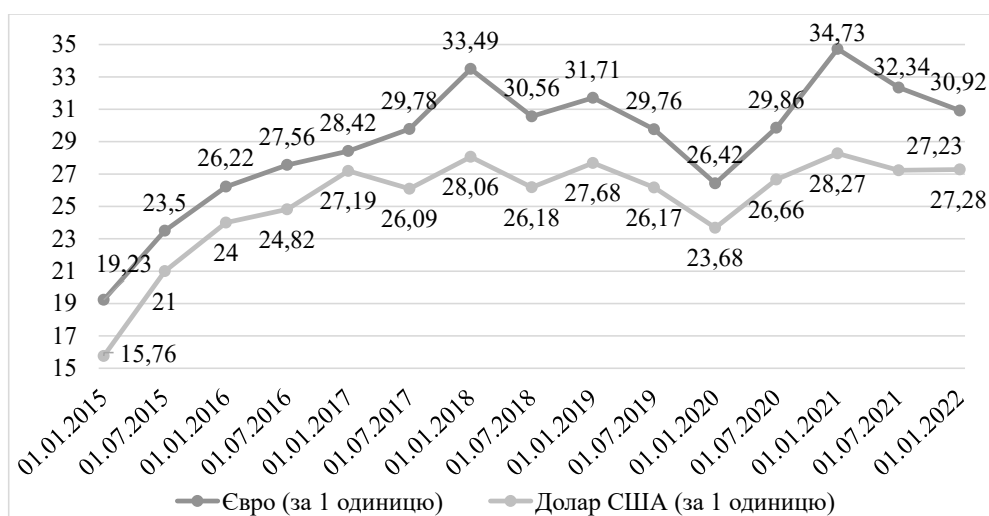

Рис. 1. Динаміка курсу долара США та курсу євро в Україні за 2015–2021 рр.

Джерело: складено на основі [4]

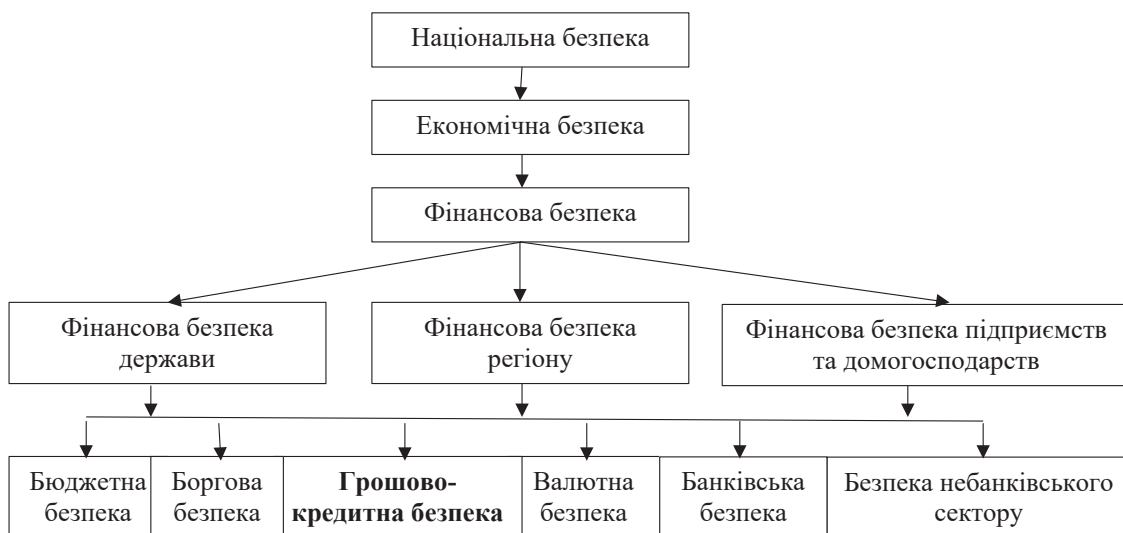

Рис. 2. Місце грошово-кредитної безпеки в системі національної безпеки

Джерело: складено на основі [7]

- емісія не перевищує встановлені нормативи;
- рівень доларизації грошового обігу не повинен перевищувати 10 % грошової маси в національній валюті;
- повернення вітчизняних валютних коштів з-за кордону;
- дотримання балансу між грошовими доходами та витратами населення;
- обсяг наданих економіці кредитів мають забезпечувати фінансування обігових коштів підприємств (установ, організацій) у необхідних для їх стабільного функціонування розмірах [7].

Враховуючи значний вплив грошово-кредитної політики на економічний процес країни, варто розглянути основні показники грошово-кредитної безпеки (табл. 2).

Порівнюючи, фактичні та граничні показники наведені в таблиці 2, можна зробити висновок про деяку дестабілізацію грошово-кредитного сектора України.

На жаль, показник співвідношення обсягу готівки до ВВП протягом досліджуваного періоду перевищував порогове значення, що означає збереження умов для функціонування тіньової економіки. Так, у 2021 р. перевищення становило 6,64%.

Негативна тенденція простежується в динаміці питомої ваги довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками протягом 2018-2021 рр., що свідчить про зниження рівня інвестицій в економіку держави.

Швидкість обігу грошей перевищує порогове значення, але це перевищення є незначним. Станом на 2021 р.

даний індикатор показує, що 2,638 оборти здійснює кожна одиниця наявних в обороті грошей.

До важливих показників грошово-кредитної безпеки також належать і рівень доларизації та рівень монетизації економіки (рис. 3).

Рівень монетизації протягом аналізованого періоду не перевищував порогове значення, це означає, що НБУ контролює ріст грошової маси при недостатності товарної пропозиції.

Дослідження рівня аналізованих індикаторів за 2018–2021 роки свідчить, про те, що значну загрозу грошово-кредитній та й фінансовій безпеці в цілому, становить рівень доларизації грошового обігу, значення якого у 2018 р. перевищувало порогове значення на 20,7 %, у 2019 р. – на 19,82 %, у 2020 р. – на 17,46 % та у 2021 р. – на 13,51 %. Проте спостерігається зменшення даного показника у перспективі.

Значний вплив на рівень грошово-кредитної безпеки має «доларизація» економіки України. Сутність цього економічного явища полягає у витісненні національної грошової одиниці більш стабільною іноземною валютою. Основними сучасними формами прояву та причинами доларизації в Україні є: недосконалість законодавчої та нормативної бази щодо використання в грошовому обороті країни іноземної валюти; низький рівень довіри до національної валюти з боку населення; високі інфляційні очікування та девальвація національної грошової одиниці; нерозвиненість фінансового ринку, зокрема ринку дер-

Таблиця 2

Динаміка показників грошово-кредитної безпеки України протягом 2018–2021 рр.

Показники	2018	2019	2020	2021
Рівень інфляції (рік до року), % (<107)	109,8	104,1	105,0	110,0
Обсяг готівки до ВВП, % (<4)	10,21	9,66	12,22	10,64
Швидкість обігу (відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2), к-сть оборотів (>2)	2,795	2,771	2,285	2,638
Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих комерційними банками, % (>30)	22,76	19,63	18,28	14,21
Грошово-кредитний мультиплікатор (МЗ/ГБ)	2,932	3,012	3,104	3,127
Депозити у іноземній валюті, млрд. грн.	392,284	428,955	507,941	486,876
Рівень забезпечення грошової бази золотовалютними резервами, % (70-80%)	75,59	79,67	72,35	78,49

Джерело розраховано авторами самостійно

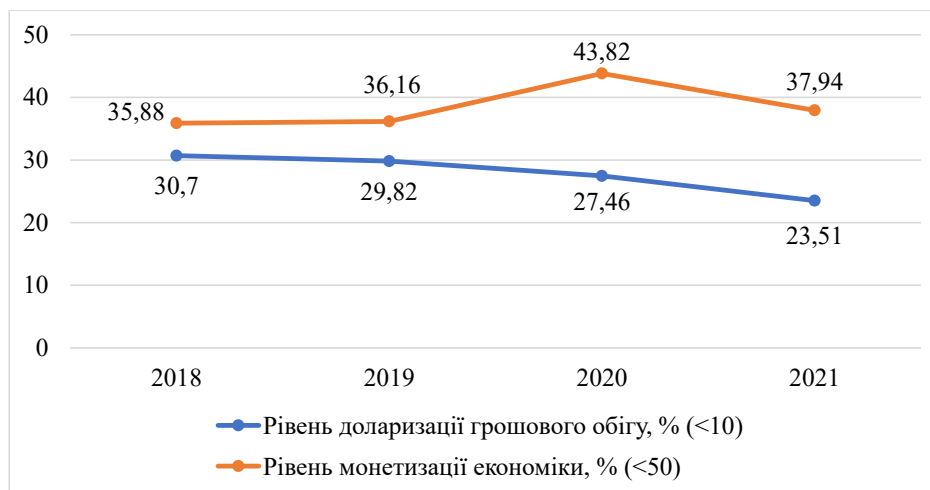

Рис. 3. Динаміка рівня монетизації та доларизації економіки України за 2018–2021 рр.

Джерело розраховано авторами самостійно

жавних цінних паперів, що звужує можливості інвесторів щодо вкладення коштів в національній валюті; збільшення кількості іноземних банків у фінансовій системі; залучення державних позик в іноземній валюті; значні обсяги надходжень в країну валютних переказів від трудових емігрантів [7].

До основних загроз грошово-кредитної безпеки України можна віднести високий рівень доларизації грошової маси, високий рівень використання готівки, вартість кредитних ресурсів. Однак, це лише частина загроз, адже грошово-кредитна безпека залежить і від ефективності банківської діяльності, реалізації бюджетно-податкової та боргової політики, чинників інституціонального характеру (нормативно-правове поле, тіньова економіка, довіра тощо) [9].

Ми погоджуємося з вище переліченими загрозами, які обмежують забезпечення належного рівня фінансової безпеки України. Проте найбільшою перепоною зараз є військові події на території України. Оскільки грошово-кредитна сфера працює в умовах воєнного часу, то Національний банк України запустив спеціальний портал для населення «Фінансова оборона України». Портал містить інформацію про умови користування фінансовими послугами під час воєнного стану.

Висновки з даного дослідження і перспективи.

Аналіз показників реалізації грошово-кредитної політики свідчать про те, що Національний банк України використовує монетарний режим інфляційного таргетування для

забезпечення цінової стабільності, що сприятиме забезпеченню стійких темпів економічного зростання. Грошово-кредитна безпека є невід'ємною частиною фінансової безпеки України, основою якої є її політика. На основі розрахунку показників грошово-кредитної безпеки України нами виявлено ряд загроз фінансовій безпеці України. Для вирішення цієї ситуації НБУ має скоригувати свою грошово-кредитну політику. Для цього потрібно здійснити такі заходи:

- сформувавши сприятливі умови для підтримання низької інфляції;

- доопрацювати основні положення монетарної стратегії, в частині здійснення таргетування інфляції Національного банку України варто, та удосконалити механізми, інструменти і внутрішні процедури в умовах воєнного стану;

- для забезпечення стабільного обмінного курсу національної валюти покращити стан валютного ринку шляхом формування та реалізації стратегії валютної лібералізації, згідно з стандартами ЄС;

- встановити ключові цільові показники процентної ставки та створити програму пропозиції грошової маси, яка б відповідала обсягу попиту на гроші;

- збалансувати використання інструментів грошово-кредитної політики, призначених для стимулювання економічного зростання, зайнятості, грошово-кредитної та макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел:

1. Ситник Н. С., Назар Н. В. Особливості грошово-кредитної політики України в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2019. № 10(74). URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/151-1.pdf> (дата звернення: 05.04.2022).
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 05.04.2022).
3. Основні засади грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу. Рада Національного банку України. Київ, 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-2022-rik-ta-serednostrokovu-perspektivu> (дата звернення: 05.04.2022).
4. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2022).
5. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2022).
6. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 №v1277731-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 06.04.2022).
7. Доценко І. О. Грошово-кредитна безпека як складова фінансової безпеки держави. *Вісник Черкаського університету. Економічні науки*. 2015. № 12 (345). С. 9–13. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4127> (дата звернення: 06.04.2022).
8. Дячек С. М., Панасюк О. О. Грошово-кредитна безпека України: сутність, загрози, оцінка. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 2(64). URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/31332-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-79710-1-10-20150407%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/31332-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-79710-1-10-20150407%20(2).pdf) (дата звернення: 07.04.2022).

9. Короліук Т. О. Роль монетарної політики у забезпеченні національної безпеки України. *Економіка та держава*. 2019. № 6. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2019/9.pdf (дата звернення: 08.04.2022).

References:

1. Sytnyk N. S., Nazar N. V. (2019) Osoblyvosti hroshovo-kredytnei polityky Ukrainy v suchasnykh umovakh [Features of monetary policy of Ukraine in modern conditions]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], no. 10(74). Available at: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/151-1.pdf> (accessed 5 April 2022).
2. Law of Ukraine «On the National Bank of Ukraine» of 20.05.1999 № 679-XIV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (accessed 5 April 2022).
3. Rada Natsionalnoho banku Ukrainy (2021) Osnovni zasady hroshovo-kredytnei polityky na 2022 rik ta serednostrokovu perspektivu [Basic principles of monetary policy for 2022 and the medium term]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-2022-rik-ta-serednostrokovu-perspektivu> (accessed 5 April 2022).
4. National Bank of Ukraine. Official site. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed 5 April 2022).
5. State Statistics Service of Ukraine. Official site. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 5 April 2022).
6. Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine from 29.10.2013 № v1277731-13. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (accessed 6 April 2022).
7. Dotsenko I. O. (2015) Hroshovo-kredytna bezpeka yak skladova finansovoi bezpeky derzhavy [Monetary security as a component of financial security of the state]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu* [Bulletin of Cherkasy University], no. 12 (345). Available at: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4127> (accessed 6 April 2022).
8. Diachek S. M., Panasjuk O. O. (2013) Hroshovo-kredytna bezpeka Ukrainy: sutnist, zahrozy, otsinka [Monetary security of Ukraine: essence, threats, assessment]. *Visnyk ZhDTU* [Bulletin of ZhSTU], no. 2(64). Available at: [file:///C:/Users/Home/Downloads/31332-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-79710-1-10-20150407%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/31332-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-79710-1-10-20150407%20(2).pdf) (accessed 7 April 2022).
9. Koroliuk T. O. (2019) Rol monetarnoi polityky u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy [The role of monetary policy in ensuring the national security of Ukraine]. *Економіка та держава* [Economy and state], no. 6. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2019/9.pdf (accessed 8 April 2022).

THE ROLE OF MONETARY POLICY IN ENSURING FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

Summary. The research identifies the role of monetary policy in ensuring financial security in martial law. The economic essence of the term «monetary policy» and the defined main participant of this sector is given. It is noted that the National Bank of Ukraine is considered as the main state institution that complements the state power in the sphere of influence on the banking and non-banking capital of the society. The National Bank of Ukraine performs the main function of controlling the banking sector, which ensures the implementation of monetary policy, and therefore it can be assumed that the central bank is responsible for the monetary security of the state. The article highlights the main purpose of monetary policy in Ukraine. An analysis of the current state of monetary policy of the National Bank of Ukraine during 2018–2021. The dynamics of the US dollar and the euro against the Ukrainian national currency during 2015–2021 has been studied. It is proved that monetary policy is a catalyst for ensuring the financial security of our state and plays an important role in this process. The economic essence of the concept of «monetary security» is highlighted. The place of monetary security in the national security system has been determined. The basic conditions for ensuring monetary security are described. An analysis of the dynamics of monetary security of Ukraine during 2018–2021. In particular, the speed of circulation, inflation rate, volume of foreign currency deposits, monetary multiplier, and others were studied. The dynamics of the level of monetization and the level of dollarization of the economy of Ukraine for 2018–2021 has been studied. The main reasons for the process of dollarization of the economy in Ukraine are identified. The greatest threats to Ukraine’s monetary security were noted. The key tool used by the National Bank of Ukraine to ensure price stability, which will contribute to the growth of monetary security of the state. Measures that are appropriate to implement to address this situation in the context of economic and national security are proposed.

Key words: financial security, monetary security, monetary policy, money supply, gross domestic product.